

Laczkó Mária

A beszéd és az olvasás az anyanyelvben és az idegen nyelvben (Székely-Kékedy Kinga)

GENIANET KIADÓ. PÉCS. 2011. 198 OLDAL

Az anyanyelv- és az idegennyelv-elsajátítás összefüggései beszéd- és olvasáskutatások alapján

A beszéd és az olvasás az anyanyelvben és az idegen nyelvben címmel jelent meg Laczkó Mária legújabb könyve. Nehéz röviden összefoglalni sokrétű kutatásának a céljait, eredményeit és a levont következtetéseket. Munkája ugyanis olyan időszerű problémafelvetéseket tartalmaz, amelyek irányt szabhatnak egy újabb pedagógiai szemléletnek, egy másfajta oktatási módszernek az olvasást és az olvasott szöveg értését illetően az anyanyelvi és az idegen nyelvi nevelésben egyaránt.

A könyvben a szerző magyar anyanyelvű középiskolai tanulók (15–18 évesek) beszédprodukciónak és szövegértésnek vizsgálja a magyarban és az elsőként elsajátított idegen (angol) nyelvben. Ismerteti és részletesen elemzi a kísérleti eredményeket, majd összegzi az ezekből levonható tanulságokat.

Laczkó Mária abból a hipotézisből indul ki, hogy az anyanyelv elsajátításának a folyamata meghatározza az olvasás, illetve a második nyelv elsajátításának a folyamatát. A beszéd – írja a szerző – központi helyzetű nemcsak az anyanyelv, hanem az idegen nyelv megismerésében is, és ugyancsak alapvető szerepet játszik az olvasás megtanulásakor, hiszen a beszélni tanulással kezdődik az anyanyelv elsajátítása. Következésképpen a magasabb szintű anyanyelvi ismeret, a magasabb szintű beszédprodukciónak biztosabb alapot nyújt a tanulást meghatározó olvasás-írás elsajátításához, valamint egy idegen nyelv megismeréséhez, míg a gyengébb anyanyelvi ismeretek, így az alacsonyabb szintű beszédprodukciónak nehézséget jelent(het)nek ezekben a folyamatokban. A szerző munkájának empirikus részében az anyanyelvi és az idegen nyelvi beszédprodukciónak, az anyanyelven és az idegen nyelven olvasott szövegek megértése, továbbá a beszédprodukciónak és a szövegértés közötti lehetséges összefüggéseket több szempontból elemzi. Megfogalmazott hipotézisei az elvégzett kísérletek, valamint a feldolgozott anyag mennyiségi és minőségi elemzése alapján egyértelműen beigazolódtak. Az összefüggéseket meggyőzően bizonyítja egyfelől a tizenévesek anyanyelvi beszédprodukciónak szintjének és olvasásértésének, másfelől az anyanyelvi beszédprodukciónak és az idegen nyelvi beszédprodukciónak összefüggéseinek a vizsgálatával.

A könyv első nagy fejezete az anyanyelv elsajátítását taglalja, kiemeli az utánpótlás jelentőségét ebben a folyamatban, tárgyalja a beszéd fejlődését, jellemzőit a különböző életszakaszokban, kezdve a preverbális hangjelenségektől a beszéd indulásáig, majd az óvodások, a kisiskolások, a felső tagozatosok és a középiskolások beszédének az elemzéséig. A munka során kapott eredmények új adatokkal egészítik ki a vizsgált középiskolás korosztály beszédével kapcsolatos, a szakirodalomban eddig megtalálható kutatási eredményeket.

A könyv következő fejezete a beszédprodukciónak és a mentális lexikon viszonyát vizsgálja az anyanyelvben és az angol nyelvben, kiemelve a lexikon szerepét a beszédprodukciónak folyamatában és a beszédértésben. A kísérlet egyik része a középiskolai tanulók beszédprodukciónak a vizsgálatára, a beszédet megelőző tervezési folyamatokra, illetve a létrejövő nyelvi produktum mennyiségi és minőségi elemzésére irányult. Kiemelt szerepet kapott az életkor, hiszen ennek jelentőségét a beszédet megelőző tervezési folyamatokat mutató nyelvi jelenségekben és a tényleges nyelvi produktum mennyiségi, illetve minőségi elemzésében egyaránt ki lehetett mutatni a mindkét nyelven elhangzott produkciókban. Az elemzéseket részletesen a következő fejezetek mutatják be: *Beszédtervezési műveletek az anyanyelvben és az idegen nyelvben; A makrotervezés megjelenése a tanulók beszédprodukciónakban; A mikrotervezést kísérő nyelvi jelenségek a produkciókban.*

A nyelvi produktumok (beszédprodukciók) összetett, több szempontra kiterjedő – nem csupán mennyiségi, hanem minőségi – elemzése található a többi fejezetben. A sok és sokféle következtetés egyike, amely a pedagógiának iránymutató lehet, az, hogy a különböző korosztályok szóbeli produkciója statisztikai próbákkal igazolható minőségi különbséget mutat nemcsak az elsőként elsajátított idegen nyelv, hanem az anyanyelv használatában is. E következtetés megfogalmazásához mindkét nyelvben vizsgálati tényező volt például a mentális lexikon tanulmányozása a minősítés és a tetszésnyilvánítás kifejezési formáinak a tükrében, továbbá az anyanyelvben az idegen szavak használata. A korcsoportok között szintén jelentősen eltért mindkét nyelv használatában a véleménynyilvánításra használt úgynevezett egocentrikus szekvenciák alkalmazása. Mindezen paramétereknek az angol nyelvre irányuló elemzése a nyelvtanároknak is hasznos információkkal szolgál. A vizsgált korcsoportok mentális lexikonjának összetételével kapcsolatos mennyiségi és minőségi szempontú részletes vizsgálatok *Az egocentrikus szekvenciák kialakulása* című fejezetben találhatók. Egyazon szemantikai kategória kifejezési formáinak számottevő életkori különbségéről, valamint a minősítés kifejezési formáinak, így a melléknevek korlátozott mennyiségének és használatának korcsoportok közötti nehézségéről *A szeret / nem szeret szemantikai kategória kifejezése az anyanyelvben és A minősítés kifejezésének nyelvi formái az anyanyelvben és az angol nyelvben* című fejezetekben olvashatunk.

Az olvasási folyamatösszetevőivel, a szövegértéssel, a szövegértés vizsgálatának az anyagával és módszerével foglalkozik a következő fejezet. A szerző ezeket a kérdésköröket a magyar és az angol nyelv használatára nézve egyaránt tárgyalja. Egyik megállapítása az, hogy az eltérő szövegtípusok szövegszerkezetének elemei másképpen hatnak az olvasottak megértésére a vizsgált tanulók esetében. A szerző három szövegtípusban (narratív, ismeretterjesztő, dokumentum) vizsgálja a középiskolások szövegértésének a jellemzőit, a szövegértés során alkalmazott stratégiákat és hibázásokat mindkét nyelven. Az alapos, mélyreható elemzések eredményeképpen a szerző különböző pedagógiai következtetéseket fogalmaz meg, amelyek közül kettőt érdemes kiemelni. Az első: „az anyanyelvi beszédprodukciónak tudatos fejlesztése hatással van az idegen nyelvi kifejezőkészség fejlesztésére”, a második: „a tanulók beszédprodukciónak a fejlesztésére a középiskolai éveknek meghatározó jelentősége van”. E megállapítások alapján konkrét tennivalókat is megfogalmaz a szerző, és éppen ezek azok, amelyeket a gyakorló tanár a mindennapi tanítás során alkalmazhat, ezek figyelembevételével tudja továbbgondolni a gyakorlati teendőket, és képes újabb feladatokat kijelölni a középiskolások anyanyelvi és idegen nyelvi tudásának a javításáért. A kísérletek alapján ugyanis bebizonyosodott, hogy a középiskolai anyanyelvi tanár és az idegen nyelvet tanító pedagógus e korcsoport beszédének fejlesztésében döntő szerepet játszik, így a fejlesztést meghatározó didaktikai módszer is kiemelt jelentőségű. Az elvégzett vizsgálatokat lezáró következtetések, „a vizsgálatok pedagógiai vonatkozásai” különösen figyelemre méltóak, hiszen éppen ezt a didaktikai célt szolgálják.

Ez a könyv nemcsak újfajta oktatási segédanyag, hanem „magyarázat” is egyben, részben választ ad a kérdésre: mi az oka annak, hogy ennyire különböző a magyar anyanyelvű középiskolai tanulók beszédprodukciónak és szövegértése. Tíz éve tanítok magyar nyelvet és irodalmat, valamint angol nyelvet a középiskolában. Az általam tanított csoportok nagyon változatos összetételűek. Különösen azoknak a diákoknak az oktatása

jelent kihívást, akiknek mindkét tantárgyat tanítom. Megfigyeltem, hogy a második nyelv elsajátítása sokkal egyszerűbb, könnyebb azok számára, akik fejlettebb anyanyelvi beszédprodukciónal rendelkeznek. Laczkó Mária hipotézise teljes mértékben igazolódik a gyakorlatomban is: az anyanyelv elsajátításának folyamata nagymértékben meghatározza a második nyelv elsajátításának a folyamatát.

Laczkó Mária könyve nem csupán „segédanyag” a gyakorló pedagógusok és a pedagógusjelöltek számára. Olyan alapos, részletes kutatómunka is, amely azon túl, hogy az oktatásban az anyanyelvi beszédprodukción és a szövegértés fejlesztésének a fontosságára hívja fel a figyelmet, feltárva a fejlesztendő részterületeket, a konkrét elemzések tükrében kiemeli az idegen nyelvi beszédprodukción és a szövegértés minőségének javítását célzó részterületeket is a mind hatékonyabb és magasabb szintű idegennyelv-tudás érdekében.

Székely-Kékedi, Kinga: The relationship between first and second language acquisition based on speech and reading research

Az írás szerzőjéről

Székely-Kékedy Kinga

Pestszentlőrinci Közgazdasági és Informatikai Középiskola, Budapest, Magyarország

kingatupi[kukac]yahoo.com